

Remissvar: SOU 2025:19 Kunskap för alla– nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande

Kritik och förslag angående elevers rättigheter till likvärdig utbildning i skolmiljö, med särskilt fokus på uppfyllandet av regeringens fastställda jämställdhetsmål och ett samhälle fritt från våld. Staten och skolans ansvar belyses utifrån Roks huvudsakliga utgångspunkt: att via kunskap och erfarenhet förebygga, motverka och medvetandegöra samhället i frågor som rör mäns och killars våld mot kvinnor och tjejer, i detta fall elever om våld, utsatthet, makt och ansvar inkluderande ett genusperspektiv.

Roks, (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige) en feministisk och separatistisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn, vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks kvinno- och tjejjourer ser idag konsekvenserna av tjejer och kvinnors utsatthet för hot, våld och kontroll från killar och män. Roks arbetar via tjejjourerna för att underlätta tjejers väg mot vuxenlivet, belysa ett samhällsproblem och vara en del i att skapa ett samhälle bättre rustat för framtiden på såväl individ- som samhällsnivå. Roks kvinnojourer möter kvinnor som vittnar om en många gånger lång utsatthet som börjat i tidig ålder för såväl offer som förövare. Trots att Roks inte har varit remissinstans väljer vi att svara då tjejers våld utsatthet i vardagen och dess långsiktiga konsekvenser osynliggjorts i SOU 2025:19. Samhällets ansvar är stort och långtgående och vi väljer att belysa ämnet med förhoppning om att detta samhällsproblem, dess mekanismer och konsekvenser ska vara en självklar, återkommande och obligatorisk del i tjejers utbildning i samhällets regi.

Roks noterar att förslagen i remissen saknar:

- Avsaknad av kunskap om män och killars våld mot tjejer
- Avsaknad av likvärdig, konsekvent och långsiktig utbildning rörande jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer för alla elever.
- Nato som nytt ämnesområde bör innefatta ett genusperspektiv.

Roks ser att killar/mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av utsatthet, etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder, beroende mm. Därför är det nödvändigt att belysa och hantera utsatthet och erfarenheter som skiljer tjejer från killar i skolmiljö och i samhället på sin väg mot vuxenlivet.

Roks uppmärksammar särskilt killars hot, våld och kontroll mot tjejer i detta sammanhang och hur det riskerar att följa med in i vuxenlivet. Maktutövning, hot, våld och kontroll är en del av ett samhällsproblem som påvisas såväl av nedanstående delmål fastställda i regeringens jämställdhetsmål som Istanbulkonventionen.

Vår huvudsakliga kritik och förslag:

- Roks ser kritiskt på att **sexualitet, samtycke och relationer tas bort från läroplanen**. Vi menar att beställning och framtagande av SOU 2025:19 är politiskt färgad, inte tar fasta på vetenskaplig forskning rörande hot, våld och kontroll riktat mot tjejer och kvinnor som återkommande även belyses av bland annat nationell statistik, Jämställdhetsmyndigheten, Kvinno- och tjejjoursrörelsen och Grevio. Avsaknaden av genusperspektiv i Skolplan 2028 osynliggör tjejer utsatthet, våldsutsatthet liksom dess konsekvenser. Skolan och samhället måste belysa kön, makt och våld där tex är killar våldtar, sexuellt trakasserar och kontrollerar tjejer och inte från och till elever. Elever är mer än bara elever, för att förstå sina skyldigheter, rättigheter, våldets mekanismer och konsekvenser, därför måste kön och våld finnas med. Tjejer förtjänar och behöver kunskapen om dessa förhållanden. Skolplan 2028 bör justeras och baseras på vetenskaplig forskning med genusperspektiv i de delar som berör ett hållbart samhälle, jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer för att säkerställa uppfyllandet av regeringens jämställdhetsmål.
- Avsaknad av likvärdig, konsekvent och långsiktig utbildning rörande jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer för alla **elever**. Skolplan 2028 bör säkerställa alla elevers rätt till likvärdig utbildning angående relationer, samtycke, sexualitet, våld och dess konsekvenser oavsett var i Sverige eleven är bosatt eller vilken skola eleven går på. Skolans ansvar, som en obligatorisk instans via skolplikt, bör vara att aktivt delta i måluppfyllelsen av jämställdhetsmålen, vilket ålagts samhället i stort men rörande barn och unga bör skolan ses som huvudansvarig. Rätten till likvärdig kunskap är en demokratisk och juridisk förutsättning för ett socialt hållbart samhälle, innehållande grundläggande normer och skyldigheter som främjar jämställdhet och mänskliga rättigheter.

- Nato som nytt ämnesområde bör innefatta ett genusperspektiv. Beredskap, krig, konflikt och fred bör i undervisningen innefatta konsekvenser för en hel befolkning, detta är inte görligt utan ett genusperspektiv som belyser de konsekvenser som drabbar en civilbefolkning, med särskilt fokus på tjejers utsatthet och de stereotypa föreställningar som befästs ytterligare genom beredskap och krig. Krig och konflikt innebär våld av olika slag, dess utövande, mekanismer och konsekvenser bör ur ett genusperspektiv vara en obligatorisk del av ämnet, som i utredningen hänvisas till som Nato. Sexuellt våld som ett vapen mot främst kvinnor och tjejer och dess konsekvenser på såväl individ som samhällsnivå bör belysas och kopplas samman med jämställdhetsmålen.

Avsaknad av kunskap om kön, makt och våld är slående, i flertalet av de rapporter som använts som underlag framträder exempelvis tjejers utsatthet i jämförelse med killars men väl i remissen är såväl språk som innehåll könsneutralt. Elever är mer än elever, de är killar och tjejer, offer och förövare vilket vi menar måste tas på yttersta allvar för att jämställdhetsmålen ska kunna uppfyllas och ett stort och kostsamt samhällsproblem ska få en positiv påverkan. Genom att inte synliggöra barn och ungdomars utsatthet ur ett genusperspektiv tas ord och begrepp från de utsatta vilket i förlängningen försämrar brottsoffers kunskap, mod och vilja att stå upp för sin rätt och få rätt stöd.

Uppfyllandet av jämställdhetsmålen för att nå ett samhälle fritt från våld innefattar kostnader för samhället, dessa kostnader menar vi ökar om inte skolan tar sitt ansvar i ämnet. Beräkningar från EIGE (Europeiska jämställdhetsinstitutet) uppskattar könsrelaterat våld mot kvinnor kostar Sverige 6,6 miljarder Euro per år motsvarande 1,8 miljarder Euro för våld mot män¹. Om samhället menar allvar med jämställdhetsmålen och ett samhälle fritt från våld bör skolan vara självklar som den främsta kommunikationskanalen till barn och ungdomar. Till detta bör också läggas de kostnader och förluster som följer på våldsutsatthet, i detta fall beräknat på de första åtta åren efter brottet med ett snitt på 1,5 miljoner. Våldsutsatta har i högre grad osäkra ställning på arbetsmarknaden, högre sjukskrivningsgrad,

¹ <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/costs-gender-based-violence-european-union>

lägre inkomster och en högre risk att dö i förtid kvinnor i högre grad än män på alla nämnda punkter².

I rapporten Ungas psykiska hälsa och utsatthet för våld och trakasserier. Rapport från en enkätstudie till elever i årskurs nio i Västernorrland (2024) påtalas stora skillnader mellan killar och tjejer i fråga om utsatthet och dess konsekvenser under det senaste halvåret. Drygt 50 procent av tjejer i nian har fått en oönskad dickpick och blivit ombedda att lämna ut bilder eller videoklipp med naket eller sexualiserat innehåll, motsvarande siffror för killar 6–12 procent. 27 procent av tjejerna uppger att de blivit tafsade på en eller flera gånger, killar 7 procent. 27 procent av tjejerna uppger att någon har försökt kyssa eller krama dem mot deras vilja, 13 procent av killarna. 23 procent av tjejerna har blivit slagna, sparkade, knuffade, klösta, skurna, dragna i håret eller kraftigt skakade av någon eller några, killarna 18 procent. Var tredje tjej uppger att hon i en relation blivit tvingad att göra något sexuellt mot sin vilja och gått med på något sexuellt, fast de inte ville, killarna 7–12 procent. Ohälsa kopplat till utsatthet visar på att ju fler former av trakasserier som eleverna, läs tjejer och killar, varit utsatta för ökar sannolikheten för psykosomatiska besvär, depressiva symtom och självskadebeteende. Värt att notera är att det som nämns ovan är brottsliga handlingar som bland annat ingår i jämställdhetsmål, Istanbulkonventionen, Barnkonventionen och mening att motverka, förebygga, lagföra och skapa förutsättningar för stöd till tjejer.

Ingenstans i regeringens uppdragsbeskrivning eller i sammanfattningen av utredningens direktiv påtalas sexualkunskap, relationer, våld och kön som ett problem varför vi ställer frågan om hur och varför ämnets omnämmande ses som ett problem i ett senare skede? Den textmässiga obalans som påtalas efter införandet av Lgr 11 med tillägg rörande digital kompetens, jämställdhet samt sexualitet, samtycke och relationer menar vi är ovidkommande som skäl för att dra ner på text rörande jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer. Snarare bör dess närvaro påtala vikten av ämnets betydelse som ett värdefullt kunskapsmål för såväl den enskilde individen som samhället. Att tillägg från Lgr 11 gjort språknivån ojämn och försvårar läsbarheten handlar om textens utformning och bör inte påverka det faktiska innehållet. Skolinspektionens utredning visar på otydliga ansvarsområden för lärare i respektive ämne vilket vi håller med om.

SOU 2025:19 föreslår att ta bort ämnet sexualitet, samtycke och relationer från läroplanen och i stället för att som idag låta skolan och rektorn ha ansvaret, då lägga det på den enskilde läraren. Det som föreslås ske innebär att

² (<https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2017/wp2017-22-the-price-of-violence-consequences-of-violent-crime-in-sweden.pdf>)

ansvaret tas bort från rektorn och läggs på den enskilda läraren att integrera ämnet i sina enskilda kursplaner. Samtidigt, enligt utredningen och Skolinspektionens utredning³ framgår det att undervisningen i ämnet av de skolor som undersökts i samband med sistnämnda utredningen är bristfällig i merparten av skolorna. När ansvaret läggs på en enskild lärare i stället för att ha kvar det i läroplanen, leder det till att undervisningen blir bristfällig och skapar stora skillnader bland eleverna vilket är odemokratiskt.

Vi vet att tjejer vill prata mer om dessa viktiga ämnen, främst frågan om våld. Vi hör det inte bara ute på skolorna utan den informationen finns svart på vitt i Skolinspektionens utredning⁴.

Vi menar att jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer är lika aktuella och betydelsefulla för elever som framtida vuxna samhällsmedborgare som totalförsvar och NATO-relaterad kunskap och inte konkurrerar om utrymme i skolplanen. Tjejers och kvinnors särskilda utsatthet i fråga om negativa normer och attityder baserat på kön och i förlängningen kränkningar, hot och våld bör inte förbises utan vara en självklar del i skolans uppdrag och verksamhet.

Beslut har fattats av Roks ordförande Adine Samadi. Ulrika Haraldsson från Svea kvinnojour i Kumla med omnejd och Sabina Tärnqvist Örebro tjejjour har varit föredragande.

Stockholm 11 juni 2025
Adine Samadi
Ordförande Roks

³ (Undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer, 2025. Diarienummer: 2024:304 ISBN 978-91-989805-6-1)

⁴ (Undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer, 2025. Diarienummer: 2024:304. ISBN 978-91-989805-6-1)